

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 3 (P3)

NYENYANYANA/NYENYANKULU 2012

TIMARAKA: 100

NKARHI: tiawara ti $2\frac{1}{2}$

Papila leri ri na 6 wa tipheji.

SWITSUNDZUXO

1. Papila leri ri avanyisiwile hi SWIYENGE SWINHARHU:

XIYENGE XA A: Switshuriwa swa xitsalwana	(50)
XIYENGE XA B: Switshuriwa swa xitsalwambiko xo leha	(30)
XIYENGE XA C: Switshuriwa swa xitsalwambiko xo koma	(20)
2. U languteriwa ku hlamula xivutiso XIN'WE eka xiyenge xin'wana na xin'wana.
3. Tsala hi ririmi leri u kamberiwaka harona.
4. Sungula xivutiso xa xiyenge XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji YINTSHWA.
5. U fanele ku kunguhata ntirho wa wena (xik. Tsala mepe wa miehleketo/ dayagiramu/fulowuchati/marito ya nkoka na swin'wana na swin'wana), hlela na ku hlayisisa ntirho wa wena. Nkunguhato wu fanele wu kombisiwa EHENHLA kutani ehansi ka wona ku landzela xitsalwana.
6. Mikunguhato hinkwayo yi fanele ku kombisiwa hi ndlela leyi kombisaka leswaku i mikunguhato. U tsundzuxiwa ku endla nkhwatihato emakumu ka mikunguhato hinkwayo.
7. U tsundzuxiwa ku tirhisa timinete ta kwalomu ka 80 ku tsala ntirho wa XIYENGE XA A, kwalomu ka timinete ta 40 ku tsala ntirho wa XIYENGE XA B na kwalomu ka timinete ta 30 ku tsala ntirho wa XIYENGE XA C.
8. Nombora nhlamulo ya wena ku ya hilaha nhlokomhaka yi nga nomboriwa hakona.
9. Tsala nhlokomhaka leyi faneleke eka nhlamulo yin'wana na yin'wana.

LEMUKA: Marito ya nhlokomhaka a ya fanelangi ku katsiwa eka ntsengo wa marito ya xitshuriwa.
10. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka), u landzelela milawu leyi faneleke ya mapeletelo, mahikahatelo na mavumbelo ya swivulwa.

XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA**XIVUTISO XA 1****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene, kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va exikarhi ka 400–450 wa marito.

- 1.1 Ntirhovutomi lowu ndzi tsakelaka ku thwasela wona. [50]
- 1.2 Endzhaku ka loko ku herisiwile mfumo wa xihlawuhlalu, Afrika-Dzonga yi vile na vumbiwa leri ri nga rona ri fambisaka tiko. Eka rona ku longoloxiwile timfanelo ta vanhu. Kombisa vunene na vubihi bya timfanelo leti u ri karhi u seketela mavonelo ya wena. [50]
- 1.3 Ku tsona vadyondzi nkxavi exikolweni swa onha swinene. Pfumela kumbe u kaneta mhaka leyi u ri karhi u seketela hi swikombiso swa nkoka. [50]
- 1.4 Ku va vadyondzisi va rhandzana na vadyondzi swi yisa xiyimo xa dyondzo ehansi. Andlala vonelo ra wena u ri karhi u seketela hi timhaka leti twalaka. [50]
- 1.5 Afrika-Dzonga endzhaku ka malembe ya khume. [50]
- 1.6 U mukhomi wa nkwama wa huvo ya vadyondzi (RCL) va xikolo xa n'wina. Paluxa tindlela leti u nga ti tirhisaka ku hlengeleta mali ya nkhuvo wo lelana na vadyondzi lava nga eka Giredi ya 12 eku heleni ka lembe. [50]
- 1.7 Xiya xifaniso lexi nga laha hansi, kutani u hlamusela hinkwaswo leswi u swi tivaka hi xitsutsumi lexi nga rhanga emahlweni, Caster Semenya.

[Xifaniso lexi xi huma eka webusayiti ya [bird of paradox wordpress.com](http://birdofparadox.wordpress.com)]

[50]

- 1.8 U vile un'wana wa vanhu lava tekeke rendzo hi movha lowu vavisekeke eka nghozi leyi kombisiweke eka xifaniso lexi nga laha hansi. Hi rungulele hi ta mafambelo ya n'wina kufikela loko mi hlangana na nghozi leyi.

[Xifaniso xi huma eka webusayiti ya car.accident.avvo.com]

[50]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 50

XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO LEHA**XIVUTISO XA 2****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene, kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va exikarhi ka 180–200 wa marito.
- Sungula nhlamulo ya wena eka pheji YINTSHWA.

- 2.1 U vone xinavetiso xa ntirho wa vuhaxi bya nongonoko wo karhi wa Mughana Lonene FM eka phephahungu ra Nthavela. Tsala **papila ra xikombelo** xa ntirho lowu, u katsa na papila ro titivisa. **[30]**
- 2.2 Hahani wa wena u hundzile emisaveni. Tsala **matimu** yakwe lama nga ta hlayiwa hi siku ra ku lahliwa ka yena. **[30]**
- 2.3 A mi humile rendzodyondzo mi ya kun'wana. Kutani swin'wana swi fike swi nga fambi kahle. Tsalela nhloko ya xikolo **xiviko** xa hinkwaswo leswi humeleleke. **[30]**
- 2.4 U muhlayi wa magazini ya *Ritlhavile* kutani u vonile hilaha muhleri wa yona a pfunaka hakona vanhu lava kombelaka ku pfuniwa eka swiphiso swo karhi swa vutomi. Tsala **atikili** u kombela ku pfuniwa hi xiphiso xo karhi lexi u nga na xona. **[30]**

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 30

XIYENGE XA C: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO KOMA**XIVUTISO XA 3****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE leyi u yi twisisaka swinene, kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va exikarhi ka 100–120 wa marito.

3.1 Ku ta va na nkhuvo wo tlangela siku ra ku tswariwa ka wena. Tsalela munghana wa wena **khadi** u n'wi rhamba eka nkhuvo lowu. [20]

3.2 Boxa timhaka leti u kunguhateke ku ti nghanisa eka **dayari** ya wena eka ntlhanu wa masiku lama landzelaka. [20]

3.3 Munghana wa wena u endzela ekaya ka n'wina ro sungula. U n'wi tivisile leswaku hi siku ra kona u ta n'wi rindzela exitichini xo karhi xa mabazi emugangeni wa ka n'wina. N'wi tsalele **swiletelo** leswi a nga ta swi landzelela kusukela exitichini xa mabazi xa le dorobeni ra ka vona ku ya fika laha u nga ta n'wi rindzela kona. [20]

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 20
NTSENGO WA TIMARAKA: 100